



Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2025-14-27N
Rīgā

03.03.2025.

Nr. 6-6/9

Rīgas Juglas vidusskolas direktorei Helēnai Vilkostai
rjvs@riga.lv

**Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un
sporta departamentam**
iksd@riga.lv

Par ziņošanu par vardarbību pret bērnu

Tiesībsargs, izskatījis [personas A] iesniegumu (reģistrēts [..] ar Nr. [..]) par ņirgāšanos Rīgas Juglas vidusskolā (turpmāk – Skola), ierosināja pārbaudes lietu par pienākuma nekavējoties ziņot par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, neizpildi.

Faktiskie apstākļi

[1] Iesniedzēja norādīja, ka datorikas stundā klasesbiedri sabojāja viņas dēla [personas B] klases datoru ar mērķi izsmiet viņu. Izsmiešana turpinājās mūzikas stundā un pēc nodarbībām ģērbtuvē. Pēc mācību stundām [persona B] un klasesbiedri mājupceļā nejauši satikās pie luksofora. Daļa no viņiem turpināja mēdīties, apsaukāt un izsmiet iesniedzējas dēlu, un, lai to pārtrauktu, [persona B] iesita plauku [personai C].

Klasesbiedri ilgstoši ņirgājas par [personu B], ietekmē viņu emocionāli un fiziski. Lielu daļu no pārkāpumiem iesniedzēja centusies risināt skolā, gan rakstot iesniegumus un ejot uz speciāli organizētām sapulcēm, gan runājot ar bērnu vecākiem. Diemžēl risinājums, lai novērsu [personas B] ietekmēšanu, izglītības iestādē tā arī nav rasts.

[2] Atbildot uz tiesībsarga pieprasījumu, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments (turpmāk – Departaments) 2025. gada 13. janvāra atbildē cita starpā informēja, ka Skolas vadības rīcībā ir informācija, ka, atgriežoties Skolā pēc rudens brīvlaika, Skolas sociālo zinību skolotāja pamanīja, ka [personas B] mācību aktivitāte ir pasliktinājusies. Skolotāja uzreiz vērsās pie klases audzinātājas, izklāstot savus novērojumus. Klases audzinātāja nekavējoties organizēja individuālu sarunu ar [personu B], lai noskaidrotu, kas skolēnam traucē mācībām. Zēns atbildēja, ka esot tāds tādēļ, ka viņu mājās fiziski iespaidojot mamma, bet agrāk tā nav bijis, tas esot sācies pirms diviem mēnešiem. Klases audzinātāja jautājusi, vai zēns ir runājis ar savu mammu par iemesliem. [Persona B] apsolīja, ka runās un klases audzinātājas iejaukšanās neesot vajadzīga. Pēc dažām dienām zēns tikās ar klases audzinātāju apgalvoja, ka ir izrunājies ar mammu un ka viss ir kārtībā. Klases audzinātāja saprata, ka zēnam vajag ar kādu izrunāties un situācijas risināšanā iesaistīja Skolas izglītības psiholoģi, kā arī par [personas B] mammas aktivitātēm informēja Skolas sociālo pedagogu, kura pievērsa īpašu uzmanību [personai B].

Tiesībsarga vērtējums

Tiesībsarga uzdevums ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Tiesiskuma princips attiecas uz valsts pārvaldes darbību, kas nozīmē, ka katrai iestādei ir normatīvajos aktos noteikta kompetence. Bet vienlīdz tas nozīmē, ka valsts pārvaldē jāpastāv efektīvam tiesiskuma uzraudzības mehānismam. Tiesiskuma kontrolei valstī ir izveidoti iekšēji un ārēji kontroles mehānismi, taču ārējo kontroles mehānismu uzdevums nav stāties iekšējo kontroles mehānismu vietā.

Savukārt atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 2. punktam tiesībsargs izskata sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts vai pašvaldību iestāžu un to darbinieku izdarītajiem pārkāpumiem.

[3] Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 9.¹ punktā ir noteikts, ka vardarbība ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla izmantošana, pamešana novārtā vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu. Savukārt šī panta 11. punktā skaidrots, ka fiziska vardarbība ir bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas izstrādājumu vai augu smēķēšanas produktu dūmu vai elektroniskās smēķēšanas ierīču tvaiku, iedarbībai.

Saskaņā ar Latvijai saistošiem starptautiskajiem un nacionālajiem tiesību aktiem ikvienam bērnam ir tiesības būt drošībā, tiesības tikt pasargātam no visa veida vardarbības. Šīs tiesības ir absolūtas, tās nav pakļautas nekādiem ierobežojumiem un ir īstenojamas neatkarīgi no tā, kur bērns atrodas: pirmsskolas izglītības iestādē, skolā, mājās vai citur.

Latvija ir viena no Eiropas Savienības dalībvalstīm, kurā vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē ir īpaši izplatīta. Latvijas sabiedrībā joprojām ir augsts iecietības līmenis pret vardarbību ģimenē. 25 % sabiedrības uzskata, ka vardarbība ģimenē ir privāta lieta un tā nav sodāma rīcība.¹ Vardarbība ir cilvēktiesību pārkāpums, kas rada negatīvas sekas ne tikai cietušajam, bet arī apkārtējiem, un skar visu sabiedrību. Tādēļ valsts un ikviena indivīda atbildība un pienākums ir mazināt un novērst visa veida vardarbību sabiedrībā. Sabiedrības augstais tolerances līmenis pret vardarbību liedz līdzcilvēkiem laicīgi atpazīt un rīkoties vardarbības risku gadījumā.²

Visa veida vardarbības izskaušana ir noteikta kā viens no rīcības virzieniem Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēs 2022.–2027. gadam. Bērnu un jauniešu drošību un attīstību būtiski ietekmē vides, sociālie un bioloģiskie faktori, tāpat arī negatīva bērnības pieredze, piedzīvota vardarbība. Diemžēl vardarbības pret bērniem, vardarbības ģimenē un vienaudžu vidū izplatības rādītāji Latvijā ir augsti. Bērni ir viena no sabiedrības grupām, kurām ir nepieciešama īpaša aizsardzība pret vardarbību. Būtiski, ka bērnībā pieredzētai vardarbībai ir ne tikai tūlītējas negatīvās sekas, bet tā var atstāt arī nelabvēlīgu ilgtermiņa ietekmi uz cietušās personas veselību un labklājību. Vardarbības rezultātā bērnībā izveidojusies trauksmaina uzvedība tālāk var veidot pamatu bērnu un jauniešu antisociālai uzvedībai un paaugstināt likumpārkāpumu un noziedzības riskus. Bērnībā pieredzētā vardarbība saistīta gan ar sliktāka veselības un personības pašvērtējuma izredzēm, gan ar pārmērīgas alkohola lietošanas, vielu un procesu atkarībām, antisociālas uzvedības, psihoemocionālās veselības problēmu attīstības un pašnāvības mēģinājumu veikšanas augstāku iespējamību jauniešu un pieaugušā vecumā.

Ņemot vērā vardarbības problēmas aktualitāti un tās augstos izplatības rādītājus sabiedrībā, kā arī vardarbības fenomena interpretācijas dažādību, politikas veidotāji ir uzskatījuši par būtisku Latvijā veikt proaktīvus pasākumus vardarbības, tostarp vardarbības ģimenē, izskaušanai. Valsts pienākums ir apsteidzoši reaģēt uz bērnu attīstības vajadzībām, izveidojot proaktīvu sistēmu, kura identificē, attīsta un piedāvā agrīnā atbalsta pakalpojumus bērniem un viņu ģimenēm visā Latvijas

¹ Labklājības ministrijas 07.12.2023. raksts "Vardarbībai patīk klusums. Neklusē!" [tīmeklviestnē](#).

² Ministru kabineta 2024. gada 19. decembrī rīkojums Nr. 1221 "Vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plāns 2024.–2029. gadam"

teritorijā, kā arī profesionālu, pierādījumos balstītu pakalpojumu finansēšanas principus. Šobrīd vardarbības novēršanai ir pievērsts nepietiekami uzmanības, kas nesekmē būtisku vardarbības samazināšanos ilgtermiņā. Šādos apstākļos kā būtisks izaicinājums un reizē arī atbildīgs uzdevums ir jāizvirza visa veida vardarbības samazināšana un izskaušana Latvijas sabiedrībā. Tas panākams, izveidojot monitoringa sistēmu vardarbības jomā un īstenojot preventīvus pasākumus, kā arī īstenojot pasākumu kopumu, kas vērsts uz speciālistu, ģimeņu, bērnu un jaunatnes izglītošanu un izpratnes veicināšanu, tādējādi veidojot drošu vidi un novēršot jebkādas vardarbības riskus.³

Jo sevišķi svarīga loma vardarbības pret bērnu ģimenē izskaušanā ir izglītības iestādēm, jo tām ir iespēja būt ciešā kontaktā ar bērnu un novērot viņu ilgtermiņā.

[4] Atbildība par fizisku vardarbību pret bērnu ir noteikta Bērnu tiesību aizsardzības likuma 81. pantā, kurā paredzēts, ka par pamešanu novārtā, fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu piemēro brīdinājumu vai naudas sodu līdz simt četrdesmit naudas soda vienībām. Ja vardarbīgā rīcība ir atstājusi noteiktas sekas, tad atbildība var iestāties arī saskaņā ar Krimināllikuma normām – 174. pantu, ja bērnam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas un ja tās nodarījušas personas, no kurām cietušais ir materiāli vai citādi atkarīgs; 126. pantu, ja bērnam nodarīts vidēja smaguma miesas bojājums vai 125. pantu, ja bērnam nodarīts tišs smags miesas bojājums.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. pants paredz, ka katrai personai ir pienākums nekavējoties ziņot policijai, Bērnu aizsardzības centram, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu. Izglītības iestāžu darbinieki, kuri zina par bērna tiesību pārkāpšanu un par to nav ziņojuši šā panta pirmajā daļā minētajām institūcijām, par neziņošanu saucamas pie disciplinārās atbildības vai citas likumā noteiktās atbildības.

Atbilstoši Departamenta noskaidrotajai informācijai [personas B] klases audzinātājam bija tapis zināms, ka, iespējams, pret [personu B] mājās tika īstenota fiziska vardarbība. Šādā situācijā pedagoga vienīgā pareizā rīcība atbilstoši minētajai normai ir vēršanās bērnu tiesību aizsardzības iestādēs atbilstoši kompetencei – Valsts policijā pārkāpuma izmeklēšanai, bāriņtiesā bērna tiesību aizstāvēšanai. Normatīvais regulējums neparedz alternatīvus rīcības veidus.

Konkrētajā gadījumā secināms, ka nedz klases audzinātāja, nedz psiholoģe, nedz sociālais pedagogs nerīkojās atbilstoši likumā noteiktajam pienākumam un neziņoja Valsts policijai un/vai bāriņtiesai par iespējamu vardarbību pret bērnu ģimenē. Lai gan atzinīgi ir vērtējama pedagogu

³ Ministru kabineta 2022. gada 21. decembra [rīkojums](#) Nr. 967 "Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņiem 2022.–2027. gadam"

rīcība, pamatot bērnam netipisku uzvedību un skaidrojot tās cēloņus, bezdarbība saistībā ar iegūto informāciju ir uzskatāma par Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. panta pārkāpšanu un faktiski liecina par vardarbības tolerēšanu.

Arī no Departamenta atbildes nav saskatāms, ka apstākļi par iespējamu vardarbību pret bērnu ģimenē būtu guvis ievērību un saistībā ar to tiktu veiktas atbilstošas darbības.

[5] Saskaņā ar Rīgas Juglas vidusskolas 2022. gada 2. februāra iekšējiem noteikumiem Nr. VSJ-22-4-nts "Kārtība, kas nosaka direktora un pedagoga rīcību, ja tiek konstatēta fiziska vai emocionāla vardarbība pret izglītojamo"⁴ 6. punktu situācijā, kad izglītības iestādē tiek konstatēta fiziska/emocionāla vardarbība pret izglītojamo ģimenē:

1. Klases audzinātājs, iestādes pedagogs par konstatēto informē Skolas sociālo pedagogu un psihologu;
2. Skolas sociālais pedagogs vai psihologs veic pārrunas ar izglītojamo, nepieciešamības gadījumā sadarbojas ar skolas medmāsu, sniedz atbalstu;
3. Sociālais pedagogs par situāciju ģimenē informē Skolas direktoru un konkrētas pašvaldības sociālo dienestu, nepieciešamības gadījumā valsts vai pašvaldības policiju.

Norāde "nepieciešamības gadījumā" minētajā normatīvajā aktā rada maldīgu priekšstatu par izglītības iestādes darbinieka rīcību, jo ļauj patstāvīgi (subjektīvi) izvēlēties, vai ziņas par vardarbību skolēna ģimenē ir nododamas pārbaudei policijai un bāriņtiesai. Taču šāda pieeja neatbilst Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. un 81. pantā noteiktajam, jo jebkura informācija par vardarbību ģimenē ir pārbaudāma likumā noteiktajā kārtībā (administratīvā pārkāpuma procesa vai kriminālprocesa ietvaros). Gramatiskais iekšējo noteikumu formulējums rada risku, ka ne visas ziņas par vardarbību pret izglītojamo ģimenē tiks nodotas tām iestādēm, kuru kompetencē ir reaģēt uz notikušo un pieņemt saistošus lēmumus, proti, policijai un bāriņtiesai.

Nenoliedzami, arī sociālā dienesta iesaiste ir svarīga. Sociālais dienests ir pašvaldības izveidota iestāde, kas sniedz sociālo palīdzību, organizē un sniedz sociālos pakalpojumus pašvaldības iedzīvotājiem. To skaitā ir arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbībā cietušam bērnam un vardarbību veikušu personu sociālās rehabilitācijas pakalpojumi,⁵ ko viennozīmīgi ir svarīgi saņemt, lai novērstu vai mazinātu vardarbības izraisītās negatīvās sociālās sekas personu dzīvē. Tomēr tā nav iestāde, kuras kompetencē ir novērst tūlītēju apdraudējumu. Par to liecina arī Sociālo

⁴ Izdoti saskaņā ar spēkā neesošiem Ministru kabineta 2009. gada 24. novembra noteikumiem Nr. 1338 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo drošība izglītības iestādēs un to organizētajos pasākumos"

⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13. panta pirmās daļas 11. punkts, 1.² daļa.

pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12. panta 2.¹ daļa – ja pašvaldības sociālajam dienestam ir pamats uzskatīt, ka bērns cietis vardarbības, vecāka, aizbildņa vai audžuģimenes tiesību ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā, pienācīgas aprūpes un uzraudzības trūkuma vai cita bērnu tiesību pārkāpuma dēļ, tas nekavējoties, bet ne vēlāk kā nākamajā darbdienā paziņo par to bāriņtiesai un Valsts policijai.

Vēl jo vairāk, no Departamenta atbildes nav skaidrs, vai sociālais pedagogs bija rīkojies atbilstoši iekšējos noteikumos paredzētajam un informāciju par iespējamo vardarbību ģimenē nodevis Skolas direktorei un sociālajam dienestam.

[6] Pārbaudes lietu pabeidzu, konstatējot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. panta pārkāpumu Skolas darbinieku rīcībā.

Pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto tiesībsarga kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Skolas direktori izvērtēt izglītības iestādes darbinieku rīcību, neizpildot Bērnu tiesību aizsardzības likuma 73. pantā noteikto pienākumu ziņot par likumpārkāpumu, kas vērsts pret bērnu, kā arī pilnveidot Rīgas Juglas vidusskolas 2022. gada 2. februāra iekšējo noteikumu Nr. VSJ-22-4-nts “Kārtība, kas nosaka direktora un pedagoga rīcību, ja tiek konstatēta fiziska vai emocionāla vardarbība pret izglītojamo” 6. punktu, ņemot vērā šī atzinuma 5. punktā norādītos apsvērumus. Lūdzu informēt tiesībsargu par paveikto **līdz 2025. gada 31. martam.**

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25. panta ceturto daļu atzinumam ir rekomendējošs raksturs.

Tiesībsargs

Juris Jansons